

Fra ung til voksen med handicap

Inspirationskatalog til at skabe
bedre overgange til voksenlivet set
fra et unge- og pårørende perspektiv

METODECENTRET

Virkningsfulde løsninger på socialområdet

Helle Høgh

FRA UNG TIL VOKSEN MED HANDICAP. Inspirationskatalog til at skabe bedre overgange til voksenlivet set fra et unge- og pårørendeperspektiv.

Metodecentret
Olof Palmes Allé 19
8200 Aarhus N

Helle Høgh

Udgivet marts 2021

Download på www.metodecentret.dk

Der kan frit citeres fra litteraturgennemgangen, korrekt angivelse er:

Høgh, H. 2021. Fra ung til voksen med handicap. Inspirationskatalog til at skabe bedre overgange til voksenlivet set fra et unge- og pårørendeperspektiv. Metodecentret.

Indholdsfortegnelse

1. Forord.....	4
2. Introduktion.....	5
2.1 Resumé af anbefalinger til at skabe bedre overgange på baggrund af pilotprojektet	6
3. Inspirationskatalogets baggrund og udvikling.....	7
3.1 Principper for kvalitetsudvikling af overgangen fra ung til voksen med handicap.....	7
4. Fire temaer for kvalitetsforbedring af overgangen	10
4.1 Temaet Overblik.....	10
4.2 Temaet Information	12
4.3 Temaet Inddragelse	15
4.4 Temaet Rette tilbud	17
5. Sammenfatning af idéer og anbefalinger fra unge og pårørende omkring de fire temaer for kvalitetsudvikling i overgangen - set i et tidsperspektiv	19

1. Forord

Materialet til dette inspirationskatalog er indsamlet i løbet af efteråret 2020, som optakt til ændring i Lov om social service (SL). Fra 1. januar 2021 er kommunalbestyrelsen forpligtet til at iværksætte forberedelse til overgangen, når den unge fylder 16 år. Kravet gælder unge med varig og betydeligt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse, som modtager hjælp efter SL. Det overordnede formål med lovbestemmelsen er at skabe grundlag for kontinuitet i overgangen og forebygge, at den unge kommer til at opleve at stå uden hjælp i overgangsperioden.

Vi håber, at anbefalingerne i inspirationskataloget og den metodiske tilgang til brugerinddragelse i kommunal kvalitetsudvikling, kan finde anvendelse i både Metodecentrets medlemskommuner og øvrige kommuner. Stor tak til Randers Kommunes engagement i projektet og især de unge og pårørende, der har deltaget i både interview og workshops i pilotprojektet.

Metodecentret

2. Introduktion

"Jeg har lige så meget brug for hjælp efter jeg er blevet 18 år, som jeg havde inden – det har ikke ændret sig, bare fordi jeg er blevet voksen"

Citatet stammer fra et ungt menneske med handicap, og udsagnet matcher med den generelle viden, Metodecentret har fået gennem pilotprojektet *"Fra ung til voksen"* i samarbejde med Randers Kommune. Når unge med handicap bliver 18 år og myndige, oplever de at blive mødt på en helt anden måde af den kommunale service. Fra at have været omfattet paragrafferne på børneområdet, hvor der er fokus på hele familien, bliver de nu omfattet voksenbestemmelserne i serviceloven, der har fokus på den enkelte unge. Her skal der tages stilling til forsørgelse, uddannelse eller beskæftigelse, hvilket indbefatter nye tilbud, nye fagpersoner, nye sagsbehandlere samt flere forvaltningsområder, som den unge skal forholde sig selvstændigt til. Så selv om de unge ikke ser sig selv som forandret, fordi de bliver 18 år, oplever de, at deres kommunale samarbejdspartnere behandler dem anderledes og der stilles flere krav. De unge føler, at de ofte må starte forfra med at "kæmpe" for at få bevilliget den rette støtte, fordi der ikke sker en glidende overflytning fra børne- til voksenområdet. De unge, der har deltaget i pilotprojektet, beskriver generelt overgangen fra ung til voksen som: *kaotisk, forvirrende, frustrerende, bøvlet og som en tung proces*. Det samme gør sig gældende for deres forældre eller nære pårørende, som også kobler *manglende respekt, blive ignoreret og hårdt* til erfaringerne med overgangen. Beskrivelser, der peger på at overgangen fra ung til voksen opleves som psykologisk belastende for mange unge med handicap og deres pårørende.

Dette inspirationskatalog har et brugerfokus. Hvor brugernes erfaringer med at anvende den kommunale handicapservice tillægges særlig værdi, som inspirationskilde til at udvikle overgangen fra børne- til voksenhandicapområdet¹.

Formålet med inspirationskataloget er at give både unge, deres pårørende, ledere og medarbejdere i den kommunale handicapservice inspiration til at kvalitetsudvikle deres samarbejde i overgangen fra ung til voksen. Kataloget kan være et godt udgangspunkt for åbne drøftelser af bedre inddragelsesprocesser og re-design af den service, der tilbydes i overgangen fra ung til voksen på handicapområdet i de danske kommuner

¹ Der er udarbejdet en erfaringsopsamling fra pilotprojektet, som danner baggrund for Inspirationskataloget og dets anbefalinger: Høgh, H. 2021, *Fra ung til voksen med handicap. Bedre overgange til voksenlivet set fra et unge- og pårørendeperspektiv*. Metodecentret. Erfaringsopsamlingen kan hentes fra www.metodecentret.dk.

2.1 Resumé af anbefalinger til at skabe bedre overgange på baggrund af pilotprojektet

Helt overordnet kan de unge og deres pårørendes centrale anbefalinger til en bedre overgang opsummeres til at være:

Mere systematik og sammenhængende planlægning, hvor uddannelses- og beskæftigelsesområdet samtænkes med de øvrige indsatser

Voksensagsbehandler følger den unge fra 16 år og deltager i møder, som led i overgangen. Børnehandicap-sagsbehandler følger den unge over i voksenområdet det første år og deltager i møder (18-19 år).

Der skal skabes mere systematik via tjeklister i sagsbehandling og bedre mulighed for gradvis overførsel af bevillinger i overgangen.

Bedre overgange fra ung til voksen

Særligt tilrettelagt forløb fra 16-24 år

Der skal anvendes informationsmateriale og visuelle redskaber, som guider de unge og pårørende og giver et overblik over forskellige vigtige livsforhold, der skal tilrettelægges for den unge i overgangen på forskellige tidspunkter.

Der skal arbejdes med faglige tilgange, metoder, redskaber og kommunikation, der understøtter de unges egen inddragelse og beslutningstagen.

Der skal kommunikeres respektfuldt med de unges pårørende. De pårørendes indsigt skal anerkendes i overgangen, samtidig med at der arbejdes mod et fælles mål om at øge den unges selvbestemmelse.

3. Inspirationskatalogets baggrund og udvikling

Materialet i Inspirationskataloget blev indsamlet af Metodecentret i efteråret 2020. Bidragsyderne var unge og pårørende, der allerede *havde erfaringer* med overgangen fra børne- til voksenområdet. Efter en omfattende rekrutteringsproces, med både målrettede henvendelser til unge via uddannelsesinstitutioner, handicapforvaltninger, interesseorganisationer på handicapområdet samt åbne opslag på sociale medier, meldte ni unge sig i alderen 18 - 24 år, og fire pårørende som *erfaringseksperter*². Motivationen for at deltage var, at de gerne ville stille deres erfaringer til rådighed og komme med forslag til kvalitetsforbedringer, som kunne komme andre unge med handicap til gavn i fremtiden.

Metoden Erfaringsbaseret Design³ blev anvendt som fremgangsmåde og analysetilgang i pilotprojektet. På baggrund af Metodecentrets analyser tegnede sig et mønster af fire centrale temaer, som gik igen i de unge og deres pårørendes fortællinger. De manglede **overblik, information, inddragelse** og mangel **på rette tilbud**. Disse fire temaer blev udgangspunktet for tre workshops, hvor de unge og pårørendes kom forslag til, hvordan den kommunale handicapservice kunne kvalitetsforbedres. Kataloget har et selvstændigt afsnit for hvert tema, hvor de unges idéer og anbefalinger til forbedringer er præsenteret. Der er udarbejdet en tidslinje, hvor centrale delelementer i temaerne er fremhævet af de unge og pårørende som særlige vigtige på bestemte alderstrin.

3.1 Principper for kvalitetsudvikling af overgangen fra ung til voksen med handicap

På baggrund af de unge og deres pårørendes erfaringer, er der udarbejdet nogle principper for kvalitetsudvikling i forbindelse med gennemførelse af pilotprojektet:

- den kommunale handicapservice skal skabe **meningsfuldhed** for de unge og pårørende i overgangen fra ung til voksen. Der skal fokus på at øge inddragelse, styrke den unges selvbestemmelse og deltagelse i overgangen så de føler, der bliver lyttet til dem, og de bliver aktivt inddraget i beslutninger om deres fremtid.
- den kommunale handicapservice skal gøre overgangen **begribelig** både for den unge, pårørende og samarbejdspartnere. Der skal fokus på at skabe overblik, gives rettidig information samt kommunikeres bedre om, hvad der skal ske og især hvorfor. De lovgivningsmæssige ændringer skal forklares, og hvad de kommer til at betyde i praksis for både den unge og pårørende.
- den kommunale handicapservice skal bidrage til at gøre overgangen **håndterbar** for de unge og understøtte deres mestring i overgangen. Der skal fokus på at finde

² Se Erfaringsopsamlingen inspirationskataloget for nærmere uddybelse af deltagerne i pilotprojektet.

www.metodecentret.dk

³ Erfaringsbaseret design er nærmere beskrevet i den lange version af Inspirationskataloget. Se

www.metodecentret.dk

de rigtige tilbud og den nødvendige støtte, reducere unødigt ventetid og etablere en velfungerende koordinering, så den unge har let adgang til hjælp.

De tre principper for kvalitetsudvikling kan organisatorisk understøttes ved at introducere overgangen som et særligt forløb eller indsats for de unge og deres pårørende.

Principperne kan være vejledende for den enkelte fagperson i det konkrete samarbejde og i kommunikationen med en ung og dennes pårørende, så der løbende er fokus på at efterprøve om samarbejdet giver *mening*, er *forståeligt* og *håndterbart*⁴.

⁴ Principperne bygger på A. Antonovsky's teori om oplevelse at sammenhæng som en væsentlig faktor for at mestre stressfyldte situationer som overgangsfaser i livet. Se uddybelse i: Høgh, H. 2021. Fra ung til voksen med handicap. Bedre overgange til voksenlivet set fra et unge- og pårørendeperspektiv. Metodecentret. www.metodecentret.dk.

Centrale themaer

4. Fire temaer for kvalitetsforbedring af overgangen

På baggrund af analysen af de unge og deres pårørendes narrativer blev fire temaer fundet centrale for at kunne forbedre kvaliteten i overgangen: *overblik, information, inddragelse og det rette tilbud*.

De fire temaer er tæt forbundet i praksis. *Overblik* og *information* blev fremhævet som en forudsætning for, at de havde et ordentligt grundlag for være på omgangshøjde med at finde og ansøge om de *rette tilbud*. Samtidig var *information* og *overblik* vigtig for, at de kunne føle sig ordentligt *inddraget* i de drøftelser og beslutninger om væsentlige livsforhold, der skulle findes afklaring på.

4.1 Temaet *Overblik*

Både unge og deres pårørende pegede på, at en forudsætning for at skabe et godt samarbejde i overgangen var at have *overblik* og kunne overskue, hvad der skulle ske.

Det at kunne overskue:

- Hvad der skal ske, hvor og hvornår
- Hvem der er involveret
- Hvad der er vigtigt at få forberedt eller afklaret samt fundet fælles løsninger på inden den unge fylder 18 år
- Afklaring af pårørendes rolle inden den unge bliver myndig
- Opfølgning på, at de planlagte aktiviteter og indsatser er aktiveret efter den unge er blevet myndig

Mangel på *overblik*, koordinering, vejledning og overskuelighed i de forskellige arbejdsgange i den kommunale sagsbehandling fyldte meget i både de unges og deres pårørendes fortællinger. Den kommunale service blev ikke oplevet som sammenhængende. De unge koblede følelsesmæssigt manglen på *overblik* med: *Frustration, forvirring, stress, magtesløshed, usikkerhed, frygt, vrede, opgivenesshed, at famle i blinde og en masse bøvl*. Deres pårørende oplevede det også som: *Hårdt, meget stressfyldt og en kæmpe arbejdsbyrde*.

Mangel på *overblik* hang sammen med en efterspørgsel på bedre og især rettidig guidning fra fagprofessionelle. Der manglede vejledning om, hvilke vigtige forhold, der skulle være styr på, inden den unge blev myndig, hvilke muligheder kommunen kunne tilbyde og hvad de unge havde krav på. Her fremhævede både unge og pårørende vigtigheden af at føle sig på *forkant* med overgangen eller *vide hvad de næste skridt er*. De oplevede, at de selv måtte påtage sig ansvaret for at finde vej i systemet, og selv huske de fagprofessionelle på de forskellige forhold, der skulle være styr på i overgangen. Det gav både de unge og deres pårørende en stressfuld ekstra arbejdsbyrde.

"Man skal selv skabe *overblik*. Der mangler en plan for, hvad man skal huske på i overgangen fx. en tjekliste. Hvilke ting man skal huske på? Det skal man selv finde ud af fx bevillinger, som skal overføres til voksenområdet. Der skal styr på de ting før man bliver 18 år". (Citat ung med fysisk handicap)

På workshops blev mangel på *overblik* over overgangen især koblet til behov for at udvikle: *Øget systematik, behov for tjeklister, større automatik eller glidende overgang og bedre visuelle overblik* som en mulig løsning til at sikre bedre kvalitet.

En generel anbefaling til at understøtte *overblik* var at rammesætte overgangen som et særligt forløb eller en særlig indsats for unge mellem 16 og 24 år.

Ved at skabe en generel struktur for overgangsforløbet kunne *overblikket* blive understøttet gennem et visuelt redskab. En visuel skabelon, som ville kunne tilpasses individuelt til den konkrete unge. Skabelonen skulle gennemgås på et opstartsmøde for overgangsindsatsen, og anvendes i alle samarbejds møder i overgangen.

Anbefaling: Overgangen skal udgøre et særligt forløb fra 16-24 år

Overgangen skal introduceres til den unge og pårørende som et særligt forløb når den unge bliver 16 år.

For at gøre overgangsforløbet begribeligt, skal der udarbejdes en visuel skabelon til at skabe overblik. Skabelonen skal bruges som en fælles standard, der kan tilpasses til hver unges særlige situation og handicap. Skabelonen udgør en individuel oversigt for hele overgangsforløbet. Den unge og pårørende skal kunne se, hvilke vigtige kontaktpunkter, der er i overgangsforløbet fx koordinationsmøder, som opstartes fra 16 år.

I skabelonen skal det fremgå, hvilke forhold i den unges livssituation, der skal arbejdes med inden den unge bliver 18 og frem til det 24 år jf. lovgivningens krav om afklaring af.

- Behov for hjælp og støtte som følge af funktionsnedsættelsen eller lidelsen
- Uddannelse
- Beskæftigelse og forsørgelsesgrundlag
- Boligforhold
- Sociale forhold
- Behov for værgemål
- Andre relevante forhold fx transport

Skabelonen skal kunne bruges af både børne- og voksenhandicapområdet og udleveres til den unge ved opstart af et overgangsforløb

Eksempel til inspiration:

Center for Innovation i Aarhus Kommune har udviklet en prototype til et visuelt redskab, de kalder "Samarbejdsmodellen". Modellen består af et skema, der viser et samlet billede af overgangen fra 14-23 år. Her er roller, opgaver og ansvar indsat i et skema så den unge samt pårørende kan se, hvad de forventes at deltage i af aktiviteter fx møder hvert år i overgangsforløbet. Ikonerne herunder viser de forskellige roller, der er fremhævet i Samarbejdsmodellen.

Kilde: CFIA Aarhus Kommune, se hele Samarbejdsmodellen på Aarhus Kommunes hjemmeside.

Det at skabe *overblik* er tæt forbundet med at få god *information* og vejledning fra den kommunale service.

4.2 Temaet Information

Nogle af de forhold både unge og pårørende efterspurgt bedre information om i overgangen var:

- Hvilke lovgivninger der træder i kraft på voksenområdet – og hvad kommer det til at betyde i praksis for den unge og pårørende?
- Hvordan eksisterende behov og bevillinger kan kobles fra børne- til voksenområdet?
- Hvordan sagsbehandlingen foregår på voksenområdet – og hvordan den pårørendes rolle ændres?
- Forventningsafstemning omkring kommunikation i den konkrete sagsbehandling fx ventetid på svar og hvilken kommunikationskanal (e-boks, telefon, mail mv)
- Standardprocedure for information ved sagsbehandlerskifte og efterfølgende kontakt til den unge
- Bedre information og samarbejde på tværs af områder om kommunens tilbud både i forhold til støtte, uddannelse, beskæftigelse, boligforhold, fritidstilbud, transport mv.

Behovet om information var meget bredt formuleret af de unge og pårørende. Især information om lovgivning og rettigheder blev efterspurgt af de pårørende, som oplevede at bruge meget tid på selv at læse i lovstof, retningslinjer og afgørelser.

For de unge var det især information og vejledning omkring deres muligheder ift. uddannelse, beskæftigelse, støtte og hjælp generelt, der blev efterspurgt en bedre kvalitet af Samtidig efterspurgte de en mere sammenhængende vejledning som kunne gå på tværs af områderne. Den eksisterende information fremstod fragmenteret, og det blev beskrevet som enormt tidskrævende at finde rundt i systemet få den information, de behøvede. De følte sig generelt dårligt hjulpet af den kommunale handicapservice på det punkt. En ung udtrykte sin erfaring på følgende måde:

"Jeg føler tit, at man møder den der tilgang: "det kan jeg ikke hjælpe med, det ved jeg ikke noget om,,det må en anden svare på"...Men hvem ved så noget? Hvem skal jeg så gå til? Hvad skal jeg så gøre? Det er jo derfor, jeg bliver nødt til at gå til dem nede på kommunen. For hvad skal jeg ellers gøre?". (Citat ung med fysisk handicap)

Men også informationsgangen i det konkrete samarbejde med kommunale sagsbehandlere fyldte meget i de unges fortællinger. Det handlede især om konkrete tilbagemeldinger på henvendelser med spørgsmål til sagsbehandler, som ofte lod vente på sig. De unge oplevede, at de måtte henvende sig gentagne gange for at få svar, hvilket de oplevede som belastende. De unge følte sig i høj grad ansvarliggjort for selv at skulle følge op på manglende tilbagemeldinger. To uge beskriver deres erfaringer på følgende måde:

" Et af de største problemer jeg har med min sagsbehandler nu, det er helt sikkert manglende svar. Det skaber lidt utryghed og kan virke opslidende, fordi man hele tiden selv skal huske på at følge op.. som er endnu en arbejdsbyrde. " (Citat ung med fysisk handicap).

Det handlede også om information om møder, hvor der kunne mangle dagordener eller mødereferater. Flere unge havde desuden oplevet, at de ikke var blevet informeret om sagsbehandlerskifte, og i perioder ikke havde vidst, hvem deres sagsbehandler var.

På workshops blev forbedringer af *information* i overgangen koblet til forskellige niveauer. Dels bedre information, der omhandlede generelle forhold om det at have et handicap, tilbud og muligheder. Dels forbedringer af den information og kommunikation, der vedrørte den unges konkrete forhold og sagsbehandling.

Anbefaling: Bedre information – både generelt og specifikt

Unge og pårørende skal gøres opmærksomme på at de, ud over den kommunale handicapservice, også kan få vejledning og hjælp hos flere forskellige handicaporganisationer, uvildige rådgivningsorganisationer, diagnoseforeninger og netværk.

De unge skal have en bedre og mere sammenhængende information omkring deres muligheder på tværs af områder, og hvordan deres forskellige behov bedst støttes i overgangen. Fx have information med visuel skitsering af, hvordan arbejdsgangene er for ansøgning og optagelse på forskellige uddannelsesinstitutioner. Lidt flere "how to" vejledninger evt. på kommunens hjemmeside, hvor der også kunne laves en Q & A på målrettet til unge med emner som:

- uddannelse
- hjælpemidler
- fritidsaktiviteter
- flytte hjemmefra

I den konkrete sagsbehandling, skal der ske bedre og hurtigere opfølgning på den unges henvendelse til sagsbehandle for at få information og svar på spørgsmål. Hvis den unge henvender sig på mail, foreslås svar inden for en uge. Hvis den unge henvender sig på telefon eller sms foreslås svar efter senest to dage.

Eksempel til inspiration:

Den Uvildige Konsulentordning på Handicapområdet (DUKH) kan tilbyde vejledning til familier og unge om lovgivning og rettigheder. Der er flere vejledninger på hjemmesiden, der retter sig specielt til overgangen, som kan udleveres til forældre som opstart på overgangsforløbet.

God *information* og bedre *overblik* i overgangsforløbet så de unge og deres pårørende som en forudsætning for, at de bedre kunne blive involveret og *inddraget* i samarbejdet i overgangen.

4.3 Temaet Inddragelse

Når de unge berørte temaet inddragelse i overgangen var erfaringerne koblet på behov for:

- At der bliver lyttet mere til de unges egne ønsker fx at flytte hjemmefra
- At de unge havde indflydelse på hvilke tilbud, der vil være de rette for dem – fx mulighed for at undersøge og besøge forskellige uddannelsesinstitutioner, før de skal vælge den konkrete skole
- At de fagprofessionelle er tydelige om deres rolle og ansvar for at finde løsninger sammen med den unge
- At de unge kan få hjælp fra andre end deres forældre i overgangen fx mentorer eller støttepersoner
- At de pårørendes viden om den unge bliver anerkendt og de mødes med respekt af fagpersonerne på voksenområdet
- At der er særligt fokus på at skabe forventningsafstemning og afklaring af den pårørendes rolle i overgangen og det videre samarbejde på voksenområdet, hvis den unge ønsker det

Mangel på *inddragelse* var et tema næsten alle unge og pårørende berørte i deres fortællinger om overgangen. Den manglende inddragelse koblede sig især til en oplevelse af manglende kontinuitet i samarbejdet, og en følelse at være *afkoblet* til sagsbehandlerne på voksenområdet. Flere unge havde haft 2-3 sagsbehandlerskift på et år, og de lærte generelt ikke deres nye sagsbehandler at kende. Den manglende kontinuitet betød, at de unge oplevede at skulle *starte forfra*, hver gang der var skifte af sagsbehandlere, og de nye sagsbehandlere havde ikke altid fået sat sig ind i deres sag.

Imødekomende kommunikation og en inddragende tilgang var også noget af det, de unge savnede i overgangen til sagsbehandler på voksenområdet. Mange unge følte sig ikke særlig godt hjulpet og syntes overgangen var *hård*. To unge fortæller:

"Jeg kan huske, da jeg blev 18, og det hele begyndte med det der (samarbejdet på voksenområdet), så sagde den nye sagsbehandler til mig, "hvis du tror, det er svært nu, så skal du bare vente, for det bliver sværere endnu". Altså du ved, jeg mødte bare den der følelse af, fuck det her bliver ikke nemt, altså." (Citat ung med kognitivt handicap).

Selvom de fleste unge gerne ville *inddrages* mere i overvejelser, muligheder for hjælp og have indflydelse på valg i forhold til fremtid, så var det langt fra alle unge, der forbandt *inddragelse* med noget positivt. Et par af de unge fortalte, at de ikke havde lyst til at blive inddraget. De koblede inddragelse med erfaringen om, at de selv måtte tage ansvar for at komme videre med deres sag, fordi "kommunen" ikke fulgte op. Det var en *tung* oplevelse af inddragelse, hvor de unge følte en ansvarsforflygtigelse, som de ikke syntes er rimelig. De gav udtryk for at føle sig *skuffet, svigtet og vrede* over den kommunale sagsbehandling.

Vigtigheden af at føle sig hjulpet, og ikke føle sig ladt alene i forhold til "systemet" var et punkt de unge vendte tilbage til både i interviews og på workshops. Deres forældre havde været en vigtigt støtte på børneområdet og mødet med voksenområdet forbandt flere unge med en svær opstart. Flere unge havde også haft stor glæde af mentorer og bostøtte til at få hjælp til at "trække i nogle tråde" og hjælpe dem med at navigere i systemet. De ville gerne hjælpes af en, som de kunne snakke om ting, de ikke nødvendigvis havde lyst til at tale med deres forældre om. Mentorerne og støttepersonerne kunne i noget omfang indtage den hjælperfunktion, de unges forældre havde haft i forhold til at forstå og finde vej i "systemet". På den måde kunne de aflaste de unges pårørende, men samtidig også være

en social løftestang fra forældrene, og bidrage til større selvstændighed og selvbestemmelse i overgangen.

Inddragelse i overgangen var især et emne, der optog de unges pårørende. Flere af de pårørende havde oplevet at føle sig *ignoreret* af fagpersoner til møder på voksenområdet - også selvom der var indgået værgemål. De følte sig ofte misforstået og efterlyste større *respekt* og *empati* for de pårørendes viden omkring de unge i samarbejdet omkring overgangen til voksenområdet.

Anbefaling: Bedre inddragelse af unge

De unge på vigtigheden af, at *inddragelse* ikke må sættes lig med, at den unge selv bliver ansvarlig for at finde de rette løsninger for sin fremtid. De gav derimod udtryk for vigtigheden af at føle sig hjulpet, mødt af fagpersoner der er behjælpelige, og kan guide eller hjælpe med at finde frem til de rette valg sammen med den unge. De unge ønsker især at forbedre kommunikationen og den tilgang sagsbehandlerne og fagprofessionelle på voksenområdet har. De ønsker mere fokus på:

- imødekommenhed og anerkendende kommunikation
- at være behjælpelige og opbygge tillid til den unge
- at lytte til den unges behov og ønsker
- at aftaler overholdes, og de unge kan stole på at blive involveret i beslutninger
- anerkendelse af, at den unge kan ønske at have sine forældre med til møder
- anerkendelse af forældrenes viden om den unge

Eksempel til inspiration:

Der findes flere inddragende metoder, der kan anvendes som ramme til at skabe en god samtale mellem fagpersoner, unge og pårørende. Et eksempel er tavlemøder, hvor der tales om tre forhold: det der bekymrer, det der fungerer og det, der er behov for skal ske. Der kan tages et billede af tavlen, som kan fungerer som mødereferat for både fagprofessionel og den unge

Dét, der bekymrer

Dét, der fungerer

Dét, der er behov
for skal ske

Mangel på *inddragelse* knytter sig for flere af de unge i pilotprojektet til at finde det *rette tilbud* og have adgang til den *rette information*.

4.4 Temaet Rette tilbud

De unge og deres pårørende fremhævede det *rette tilbud* som en af nøglerne til at skabe en god overgang og start på voksenlivet. De unge og pårørende efterspurgte:

- Bedre hjælp til at få indsigt i, hvad kommunen kan tilbyde til unge med handicap.
- At den unge og evt. pårørende aktivt bliver involveret i beslutningen om, hvad der skal ske på de centrale livsområder ved overgangen til voksenlivet.
- Visuelle redskaber, der giver et overblik over hvordan ansøgnings- og beslutningsprocesser inden for fx uddannelse eller beskæftigelse foregår for at øge forståelsen af, hvad det kræver af samarbejde og indsats fra de unge.
- At fagprofessionelle fra både børne- og voksenområdet har ansvaret for at skabe en sammenhængende planlægning, hvor uddannelse og beskæftigelse prioriteres og samtænkes med øvrige indsatser.
- Bedre koordinering, gennemsigtighed og forklaring af, hvad der bliver undersøgt, hvem der har hvilke ansvarsområder og er kontaktperson for de unge eller pårørende.

Det rette tilbud eller den rette indsats var et centralt tema, der blev forbundet med flere forskellige ting i de unges overgang til voksenlivet, hvor de behøvede kommunens hjælp fx: Uddannelse, beskæftigelse, flytte hjemmefra, transport, støttebehov i hverdagen, ledsagelse og mentorordninger mv. Når de unge ikke oplevede at få det *rette tilbud* blev det primært koblet med negative erfaringer om *fejlplaceringer og ikke at passe ind* fx på et uddannelses tilbud. Det var når, der ikke blev fundet det *rette tilbud*, at de unges handicap trådte frem og kunne fremme følelser af *ensomhed og tristhed*.

Helt centralt i fortællingerne stod uddannelses tilbud. Seks ud af de ni unge havde oplevet vanskeligheder med at finde det rette uddannelses tilbud eller havde besluttet følt sig fejlplaceret. En ung fortalte:

"Jeg synes meget hurtigt det blev, okay det er der, du kan komme hen- agtigt. Jeg ville jo bare gerne gå et sted og tænkte, okay vi giver det en chance. Men jeg fandt lynhurtigt ud af - og det ville enhver kunne se - at det var ikke et sted, jeg hørte til". (Citat ung med fysisk handicap).

Flere unge have erfaring med afbrudte uddannelser, at droppe ud og vanskeligheder ved at finde en farbar vej. Når de først var droppet ud af én uddannelse, havde de manglet inddragelse i at finde et andet tilbud, og flere havde følt sig *placeret* på en ny uddannelsesinstitution fx erhvervsskole eller daghøjskole. Her havde de følt, at de spildte tiden og blev sat i en venteposition uden afklaring om deres fremtid. Flere af de unge stod overfor en ny overgang fra uddannelse til jobmarkedet og her var der stor usikkerhed og efterspørgsel på *information* og *overblik* over støtte- og kompensationsmuligheder.

Flere af de unge stod for at flytte hjemmefra og en var allerede flyttet på et botilbud. Erfaringen med at flytte hjemmefra var, at det var en vaskelig proces, og der var mange ting at skulle overskue, som de behøvede hjælp til. De unge gav generelt udtryk for, at det var en langsom proces at flytte hjemmefra. Ofte havde de været i gang i mere end et år og

flere i to år. De manglede bedre information om, hvad deres muligheder var i forhold til at flytte i egen lejlighed, bofællesskab eller botilbud.

Generelt var både unge og pårørende meget optaget at forebygge fejlplaceringer i forhold til uddannelse og job. At der skulle prioriteres tid til at finde det *rette tilbud* til den unge. Det var især vigtigt i forhold til områder, der havde stor betydning for, at den unge ville trives i sit ungdomsliv fx uddannelse, beskæftigelse, deltagelse i sociale aktiviteter og bolig.

Anbefaling: *Det rette tilbud*

Vigtigt at bruge tid på at finde den rette uddannelse eller job til de unge, og evaluere på de unges tidligere erfaringer. Hvad kan man lære af fejlplaceringer? Hvad har været succeser?

Have flere tilbud til rådighed for de unge i den kommunale tilbudsvifte.

Muliggøre de unges deltagelse i sociale aktiviteter og frivilligt arbejde, for at skabe en større kontaktflade i civilsamfundet.

Ved uddannelse er det vigtigt at tilbyde mulighed for brobygning, så de unge kan opleve forskellige uddannelsesinstitutioner før de skal vælge, hvor de helst vil hen.

På beskæftigelsesområdet er det vigtigt, at der er jobkonsulenter, der kan hjælpe med udslusning til jobmarkedet og informere om de særlige ordninger, der kan gives til arbejdsgiver og den unge.

Ved udflytning fra hjemmet er det vigtigt, at den unge er aktivt inddraget i beslutningen om, hvad der vil være det bedste tilbud til den unge. Der skal vejledes om mulighed for boligstøtte, bostøtte, specialindretning mv. og det skal opstartes i god tid min. 3-4 måneder før den unge flytter hjemmefra. Udarbejd evt. en tjekliste og vejledning om at flytte hjemmefra til de unge.

Eksempel til inspiration:

Vigtigt kommunen har en aktiv og progressiv handicappolitik og initiativer målrettet uddannelsesinstitutioner og beskæftigelsesområdet.

Anvende lokale data til løbende at vurdere uddannelses- og beskæftigelsesindsatsen for unge med handicap, og sætte ambitiøse mål.

Arbejde på at øge inklusion af unge med handicap på jobmarkedet, og sørge for, at de eksisterende ordninger benyttes optimalt.

5. Sammenfatning af idéer og anbefalinger fra unge og pårørende omkring de fire temaer for kvalitetsudvikling i overgangen - set i et tidsperspektiv

Generelt anbefaler unge og pårørende at introducere overgangen fra ung til voksen, som en særlig indsats, der skal tilrettelægges og samarbejdes om fra den unge er 16 – 24 år. På den måde forberedes de pårørende og den unge til, at en særlig overgangsproces træder i kraft.

På workshops blev de unge og pårørende spurgt om, hvornår de synes forskellige vigtige ting skulle tages op i samarbejdet mellem den unge, pårørende og de kommunale fagpersoner. I tabellen nedfor er der lavet en opsummering af deres forslag, hvor overgangen er set i et tidsperspektiv fra 16-24 år.

Tabellen kan bruges som inspiration til at skabe den struktur, tjeklister mv. som både unge og pårørende har efterspurgt i forhold til at få *overblik* og *information*. Samtidig kan oversigten hjælpe med at tydeliggøre, hvornår forskellige *tilbud* har særlig relevans for den unge, og hvordan de kan *inddrages*. Tidsperspektivet vil dog være variabelt i forhold til den unges behov og parathed. I den første sektion fremstår de unges forslag, og i den anden sektion de pårørendes særlige fokus.

Som rød tråd for samarbejdet skal fagpersonen have fokus på principperne for kvalitetsudvikling – at gøre overgangen *begribelig, meningsfuld og håndterbar* for de unge og deres pårørende.

16 ÅR

Unge:

OVERBLIK

Overgangsindsatsen fra 16-24 år opstartes.

Opstartsmøde med deltagelse af rådgiver fra voksenområdet.

Visuel skabelon for overgangen udleveres og indsatsen forklares for den unge og pårørende.

INFORMATION

Før den unge fylder 16 år informeres om overgangsindsatsen.

Informationsfolder om de vigtige forhold, der vil være i fokus i overgangsforløbet fx:

- Behov for hjælp og støtte
- Uddannelse
- Beskæftigelse og forsørgelsesgrundlag
- Boligforhold
- Sociale forhold

RETTE TILBUD

Fokus på uddannelse eller job. Lave en plan for, hvad skal der ske efter folkeskolen er afsluttet?

Vejledning omkring forskellige uddannelser og muligheder i kommunen. Vigtigt at sagsbehandler er med, da UU-vejleder ofte mangler viden om handicap.

INDDRAGELSE

Fokus på brobygning, hvor den unge skal have mulighed for at besøge forskellige uddannelsesinstitutioner før valg træffes.

Vigtig, der spørges ind til den unges behov for støtte og hjælp både før og efter opstart på uddannelse.

Mulighed for at få punkter på dagsorden til drøftelse på aftalte

Drøftelse af forventninger til samarbejde i overgangen fx. kommunikationsvaje.

Vigtigt, at den unge har en plan for, hvad der er vigtigt i overgangen, så de ikke selv skal finde ud af det.

Vigtigt at starte overdragelse til voksenområdet, så den unge ikke skal fortælle sin historie igen og skulle starte forfra.

- Andre relevante forhold fx transport

Afklaring om transport

Afklaring af behov for særlig hjælp

Afklaring af behov for mentorordning

møder med sagsbehandlere.

Fagpersoner skal spørge til den unges forventninger til samarbejde i overgangsindsatsen.

Vigtigt, at inddragelse ikke bliver lig med at den unge selv skal finde ud af al ting og selv være ansvarlig for sin egen situation. Det er vigtigt at blive guidet og føle sig hjulpet fx med ansøgninger.

Pårørende:

OVERBLIK

Fra staten af overgangsindsatsen skal det forklares, hvad overgangen fra børne- til voksenområdet kommer til at betyde for pårørende.

Det ville være bedst at det var den samme sagsbehandler, der stod for hele overgangsindsatsen fra 16-24 år for at skabe kontinuitet.

INFORMATION

Vigtigt at starte overleveringen til sagsbehandler på voksenområdet, så de får god tid til at sætte sig ind i de unges sag og papirer.

Sagsbehandler fra voksenområdet skal have indblik i, hvad det vil sige at være en familie med børn med særlige behov. Evt. i praktik hos en familie.

RETTE TILBUD

Vigtigt at have tid til at lave uddannelsesplan, så den unge ikke bliver fejlplaceret. Det kan være svært at "passe ind", hvis den unge ikke har en diagnose.

Udlevering af pjece, der kan forklare, hvilke uddannelsesmuligheder der er for den unge fx 10. klasse, efterskole, EDU, STU mv.

God idé at tilbyde den unge en samtale med en familierådgiver om det at være ung. Eller tilbyde et kursus om at være ung med handicap.

INDDRAGELSE

Vigtigt med referater fra møder, så der er klarhed om aftaler og beslutninger.

Pårørende deltager i møder og hjælper den unge med at holde styr på samarbejde i overgangsindsatsen.

Lytte til forældrene, fordi de kender de unge.

Fokus på anerkendende kommunikation og respekt i samarbejdet.

Godt at sagsbehandler spørger til dig som pårørende.

17 ÅR

Unge:

OVERBLIK	INFORMATION	RETTE TILBUD	INDDRAGELSE
<p>Deltage i overgangsmøder med de rigtige fagpersoner, for at komme godt videre i voksenområdet.</p> <p>Der skal være styr på mødeindkaldelser med dagorden og efterfølgende skal referatet fremsendes inden for en uge. En standard, der kan forventes.</p> <p>Ventetid på afgørelser skal reduceres mest muligt.</p> <p>Sagsbehandlere skal vende tilbage på mailhenvendelser inden for en uge. Ved telefon eller SMS indenfor to dage.</p>	<p>Information om regler på voksenområdet, og hvad det betyder i praksis.</p> <p>Der skal være en tjekliste, så den unge ikke selv skal huske på og undersøge ting selv.</p> <p>Opmærksomhed på at der skal søges om nye bevillinger, da de ikke automatisk kan overføres fra børne- til voksenområdet. Vigtigt at den unge får hjælp til dette i god tid.</p> <p>Information og stillingtagen til fuldmagter, værgemål, bisidderoller mv.</p> <p>Fokus på overdragelse til voksenområdet anvend tjekliste, så det bliver struktureret:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bevillinger - forsørgelse - boligforhold - transport - støttebehov - hjælpemidler - andet 	<p>Tjekke op på uddannelse eller job. Følger den unge uddannelsesplanen.</p> <p>Hvor lang tid er der til afslutning. Skal der lægges planer for overgang fra uddannelse til job.</p> <p>Er der behov for bostøtte eller mentorer? Information og hjælp til at ansøge om dette.</p> <p>Understøtte den unges sociale liv fx mere fleksible muligheder for ledsagelse.</p> <p>Undersøge behov for selvtransport – kørekort og evt. handicapbil.</p> <p>Undersøge den unges parathed til at flytte hjemmefra. Evt. opstarte en udflytningsplan.</p>	<p>Drøftelse af forventninger og ansvar til samarbejdet efter 18 år.</p> <p>Hjælpe den unge til at få overblik på de ting, de skal være styr på ved 18 år. Inddrag aktivt den unge i at tage stilling til alle de vigtige punkter.</p> <p>Kommunen skal kunne vise den unge, at der er styr på det, der er vigtigt i overgangen og skabe tryghed.</p>

Pårørende:

OVERBLIK	INFORMATION	RETTE TILBUD	INDDRAGELSE
<p>Afholde mindst to koordinationsmøde for at skabe god</p>	<p>Viden om fuldmagter, værgemål, bisidderfunktion mv.</p>	<p>Hvis den unges uddannelse afsluttes, skal der i god tid laves</p>	<p>Vigtigt at de unge og pårørende deltager i alle</p>

<p>overlevering. Vigtigt, at det er de centrale fagpersoner, der deltager.</p> <p>Der skal være fokus på systematik og koordinering omkring de centrale forhold, der skal være på plads ved 18 år.</p> <p>Overblik over voksenområdets bestemmelser, og hvem der bliver involveret.</p>	<p>så de unge forstår, hvad der sker når de bliver 18 år.</p> <p>Oplysning om at evt. tabt arbejdsfortjeneste ophører.</p> <p>Kommunen skal tilbyde hjælp fra jobcentret til tilbagevenden til arbejdslivet evt. opkvalificeringskursus.</p> <p>Der skal styr på den unges forsørgelse og økonomi i det hele taget.</p> <p>Information omkring kørekort og de forskellige lægeerklæringer og tests, der skal foreligge, er vigtig, så de ikke forsinkes i processen.</p>	<p>en plan for overgang til beskæftigelse. Udredninger og erklæringer skal være på plads.</p> <p>Information om boligmuligheder, hvis den unge ønsker at flytte hjemmefra. Evt. udarbejde en udflytningsplan for den unge.</p> <p>Undersøge muligheder for boligstøtte.</p> <p>Undersøge om den unge ønsker at tage kørekort.</p>	<p>koordinationsmøder og der er gennemsigtighed omkring, hvad der planlægges. Som minimum skal der sendes referat, hvis ikke der er deltagelse.</p> <p>Samtale med fagpersoner om, hvordan pårørende understøtter den unges selvstændighed bedst muligt. Evt. tilbyde et forældrekursus, der handler om det.</p> <p>Etablere et forældrenetværk, hvor der kan deles erfaringer om gode overgange.</p>
---	--	---	---

18 ÅR

Unge:

OVERBLIK

Børnesagsbehandler følger den unge på voksenområdet og deltage i møder til 19 år.

Det skal bekræftes, at alle bevillinger er søgt og hvad der er bevilliget på voksenområdet.

Det skal bekræftes, at alle fuldmagter mv. virker og er registreret.

INFORMATION

Information omkring anskaffelse af handicapbil og hvad det vil sige at være bilejer.

Information om forskellige hjælpeordninger, og hvad det betyder for den unge i forhold til at være arbejdsleder eller arbejdsgiver. BPA håndbog.

RETTE TILBUD

Hvis den unge har taget kørekort, skal der tages stilling til bevilling af handicapbil.

Afklaring og vejledning omkring BPA og hjælpeordninger samt det at være arbejdsleder.

Fokus på boligforhold og parathed til at flytte hjemmefra. Undersøge mulighed for boligstøtte.

INDDRAGELSE

Den unge skal klargøre for sagsbehandler på voksenområdet, hvorvidt pårørende ønskes med på møder.

Løbende forventningsafstemning og rolleafklaring i samarbejdet.

Minimere ventetid på afgørelser mest muligt.

Reducer sagsbehandlerskifte mest muligt i overgangen.

Sikre parallelitet i indsatsen fx at den ung er sikret transport til sin uddannelse.

Pårørende:

OVERBLIK

Reducere sagsbehandlerskifte mest muligt fra 18-24 år.
Sikre at handleplansarbejdet kører planmæssigt, og der bliver fulgt op af sagsbehandler.

INFORMATION

Information omkring boligforhold og muligheder i kommunen.

Sagsbehandlere skal hjælpe og kunne guide den unge. Være behjælpelige.

RETTE TILBUD

Tage stilling til boligforhold og den unges parathed til at flytte hjemmefra. Lave en udflytningsplan.

Bostøtte kan være en stor hjælp til at finde rundt i systemet ud over praktisk hjælp.

Mentorer kan være en stor hjælp og støtte. De unge kan have behov for at kunne snakke med andre end deres forældre.

INDDRAGELSE

Fagpersoner fra voksenområdet skal kommunikere anerkendende til pårørende.

Sagsbehandler skal sikre sig, at den unge står med for stort et ansvar i forhold til at følge op på vigtige forhold i overgangen.

Svært at hjælpe den unge, hvis pårørende bliver for afkoblet af samarbejdet. Sikre indhentning af samtykke, fuldmagter mv.

19 ÅR

Unge:

OVERBLIK

Behov for koordination med beskæftigelsesområdet og plan for fremtidige

INFORMATION

Information om de forskellige ordninger en arbejdsgiver har mulighed for at få kompensation for.

RETTE TILBUD

Støtte den unge i at kunne flytte hjemmefra.

Undersøge mulighed for boligstøtte og

INDDRAGELSE

Den unge skal aktivt involveres i fremtidsønsker og mulighed for beskæftigelse.

<p>muligheder og ordninger.</p>		<p>praktisk hjælp til flytning.</p> <p>Undersøge mulighed for bostøtte eller anden hjælp.</p> <p>Fokus på beskæftigelse, hvis uddannelse afsluttes.</p> <p>Undersøge om mulighed for at have hjælper på arbejdspladsen.</p>	<p>Der skal lægges en plan, så den unge føler sig hjulpet ud på arbejdsmarkedet.</p> <p>Den unge skal have indflydelse på sin fremtidige boform.</p>
---------------------------------	--	---	--

Pårørende:

OVERBLIK	INFORMATION	RETTE TILBUD	INDDRAGELSE
<p>Vigtigt at der hele tiden er styr på, hvem der er den unges sagsbehandler. Det skal være standardprocedure, at det oplyses, hvem ny sagsbehandler er. Skal tage sig tid til at møde den unge.</p> <p>Ved sagsbehandler-skifte er det vigtigt, at den unges handicap og behov er oplyst fx. at den unge er kørestolsbruger.</p>	<p>Information om hjælp til bolig for den unge.</p> <p>Adgang til information omkring støtteordning til arbejdsgivere og hjælp fra jobcentret til at indsluse de unge på jobmarkedet.</p>	<p>Fokus på boligtilbud, som møder den unges behov.</p> <p>Bostøtte kan være vigtig for at aflaste forældre, der atter er på jobmarkedet.</p> <p>Kunne være godt, hvis en familievejleder også kunne tilbyde samtaler til unge i et overgangsforløb efter 18 år.</p>	<p>Vigtigt med et godt samarbejde omkring udflytning.</p> <p>Vigtigt, at sagsbehandler har forståelse for, at de unge kan have behov for støtte fra deres forældre.</p>

20-24 ÅR

Unge:

OVERBLIK	INFORMATION	RETTE TILBUD	INDDRAGELSE
<p>Vigtigt med koordinering mellem beskæftigelsesområdet og voksenhandicap.</p> <p>Unge, der afslutter efterværn kan evt.</p>	<p>Information om, hvilke muligheder den unge har for at få job, komme i praktik, flexjob, isbryderordninger mv.</p>	<p>Beskæftigelsesindsat-ser, undersøges.</p> <p>Afklaring af den unges arbejdsevne og mulighed for compensation.</p>	<p>Den unge skal aktivt involveres i fremtidsønsker og mulighed for beskæftigelse.</p>

have behov for øget fokus, hvis de tilknyttes voksenhandicap-området.

Støtteordninger og den unges økonomi skal tjekkes, så den unge ikke mister sit forsørgelsesgrundlag.

Vejledning i hvordan der kan søges en elevplads eller en praktik? Hvem kan hjælpe, og hvor skal man henvende sig?

Lave en beskæftigelsesplan. Afklare om det at have et job, vil kræve en hjælper.

Hvis den unge ikke er flyttet hjemmefra, laves en udflytningsplan.

Støtteforhold undersøges.

Der skal lægges en plan, så den unge føler sig hjulpet ud på arbejdsmarkedet.

Pårørende:

OVERBLIK

Vigtigt at beskæftigelsesområdet tager hånd om de unge og hjælper dem videre til job.

INFORMATION

Information om de forskellige ordninger, der kan benyttes ved handicap.

RETTE TILBUD

Få lavet en målrettet handleplan for den unge i forhold til beskæftigelse.

Jobkonsulent, der får ekstra tid til at hjælpe med at få de praktiske ting på plads og informere arbejdsgiver om særlige vilkår.

INDDRAGELSE

Den unge skal involveres i beskæftigelsesindsatsen og ikke bare placeres i et ressourceforløb.

Barren skal ikke sættes for højt. Den unge skal have ressourcer til at varetage opgaverne og ikke presses på tid.